

SJVETSKA KRIZA.

TESKE su prilike nadošle za Evropu i za čitav svijet. Pojavila se gospodarska kriza, kakove povijest nije doslije doživjela. Uzalud finacijeri vijećaju, badava se diplomate posjećuju, državaćima ne pomaže ni to, što skraćuju državne budžete, savez narodâ kao da zdvaja, nacionalni ekonomî proriču, da će biti još gore. Narodi su se uzdali u svoj tehnički napredak, ali taj kao da im se sada ruga. »Gle, uzdaš se u štap trske slomljene, u Egipat, na koji ako se tko nasloni, ući će mu u ruku i probost će je.«¹

Što da kažemo, kako da prosudimo svjetsku krizu?

I. POLOŽAJ I UZROCI.

Nezaposlenost. Nezaposlenih je bilo više manje svagda, barem u rimsko doba. No sada je njihov broj izvanredno porastao. U Americi, Engleskoj i Njemačkoj imade preko 22 milijuna neuposlenih osoba, koje bi željele raditi, ali nemaju posla ni zarade. U Americi su i drugdje smanjili sedmični posao na 3 dana i broj sati dnevnog rada, da tako bude što manje neuposlenih. U Njemačkoj i Engleskoj neuposleni radnici dobivaju državnu potpore, koja je malena prema redovitoj nadnici. Ipak su ti izdaci za državu znatni i osjetljivi. Tako n. pr. Engleska u ovoj godini treba za te potpore 27 i pò milijarda dinara. Sada kani i Amerika uvesti državne potpore za nezaposlene.

Državni dugovi. Sve su države imale goleme dugove i prije svjetskog rata; ti dugovi su se sada samo povećali. Sama Engleska n. pr. duguje preko 101 milijardu dinara. K tomu su prihodi svih država jako spali poradi nezaposlenosti, nerada tvornica i slabog izvoza. Engleski su se prihodi sada smanjili za kakvih 8 milijarda din., a drugih 8 milijarda manje prima i uslijed suspenzije plaćanja ratne štete po Hooverovu planu. Engleski državni budžet ima deficit od 20 milijarda i 390 milijuna din., a taj bi ukupni deficit porastao u travnju buduće godine na 46 milijarda i 750 milijuna din. To znači bankrot države.

Naoružavanja. U vezi s novom konferencijom za razoružanje objavljuje rimska »Korespondenca« podatke, koliko stoji naoružavanje pojedine zemlje. U tu svrhu izdavaju: Argentina 1.258.282.275 franaka; Australija 460.492.550; Austrija 362 mil. 683.000; Belgija 832.580.000; Bolivija 87.030.000; Brazilija 1 milijardu 375.148.000; Bugarska 190.225.000; Kanada 526.730.000; Chile 723.000.000; Kina 2.357.291.250; Kolumbija 161.300.000; Costa

¹ Izaj. 36, 6

Rica 17.200.000; Kuba 300.775.000; Danska 306 milijuna 750 hiljada; Ekvator 45.355.500; Egipat 261.782.950; Estonska 138 mil. Finska 411.437.500; Francuska 11 milijardi 674 milijuna; Njemačka 4.298.076.000; Velika Britanija 11.631.375.000; Grčka 533.520.000; Guatemala 52.500.000; Haiti 28.848.000; Honduras 24.338.100; Indija 5.223.662.500; Irska 177.012.500; Japan 5.921.537.500; Letonska 196.500.000; Liberija 3.151.750; Litva 142 milijuna; Luksemburg 6.960.000; Meksiko 1.158.375.500; Nova Zelandija 87.403.750; Nikaragua 6.809.775; Norveška 288 milijuna; Panama 15.263.500; Paragvaj 35.477.500; Nizozemska 772 milijuna; Perzija 247 mil. 400 hiljada; Peru 24 milijuna 900 hiljada; Poljska 2.301.825.000; Portugalska 409.401.000; San Domingo 26.420.950; Rumunjska 1 milijardu 341 milijun 180 hiljada; San Salvador 54.890.000; Siam 238.137.750; Čehoslovačka 1.279.725.000; Turska 434.289.100; Južafrička Unija 122.672.275; Sovjetska Rusija 14 milijardi 473 milijuna 567.675; Španija 2.314.532.500; Ugarska 505.500.000; Švicarska 91.500.000; Sjever. Amer. Udruž. Države 17.685.625.000; Urugvaj 215.950.000; Venezuela 152.260.000; Švedska 993.750.000.

Hoover drži, da sadašnja naoružavanja iznose za 70 % više nego pred svjetski rat.

Zato i Pijo XI. u enciklici od 2. X. 1931. (O križarskoj vojnoj dobrotvornosti) veli: »Budući da je strastvena utakmica posljedica rivaliteta između naroda, a s druge strane uzrok ogromnih izdataka, koji se oduzimlju javnom blagostanju, ne možemo se suzdržati, a da ne opetujemo dalekovidne opomene Našeg predšasnika i Naše, žaleći, što do sada nijesu poslušane.«

Pomanjkanje novca. Malo je država, koje na početku ove godine nijesu imale zlatnu valutu. Time je bila stvorena stalnost u međusobnom prometu i trgovini unutar države i na svjetskim tržištima. Zlatna je valuta slična evropskoj širini željezničkih tračnica, koja omogućuje, da se isti vagon iz Gibraltara može kretati preko Pariza i Beča do Carigrada. U zadnje se pak doba pojavila bolest zlata, koja ga je iz ruku manjih država prenijela u krilo par država. U svijetu je sada zlata u vrijednosti od 567 milijardi 650 milijuna dinara. Od toga imaju Amerika i Francuska 430 milijardi 380 milijuna, a sve ostale države 135 milijardi 270 milijuna dinara. Opaža se, da godimice jedna milijarda 800 milijuna prelazi od ostalih država u korist pomenutih dviju. Tako su 7. rujna o. g. imale Ujedinjene Države 5 milijardi dolara u zlatu (280 milijardi dinara), dok je Francuska 11 dana kasnije imala 58 milijardi 575 milijuna franaka ili oko 2 milijarde i 92 milijuna dolara (117 milijardi 152 milijuna dinara). U svijetu je 12 milijardi dolara; od toga imaju Ujedinjene Države i Francuska 60 %.

Novčana povezanost. Pjevanje, eros i novac su međunarodni jezik, te pomanjkanje zlata sili države i njihove podanike, da potraže novac kod bogatih država. Pa zašto ne bi i da-

le? Amerika i Francuska ne leže na zlatu, pa je prva uložila preko 20 milijarda u južnu Ameriku, da s ondješnjih tržišta istisne Englesku. No čim se u južnoj Americi pojavilo jače pomanjkanje izvoza, ova nije mogla odgovoriti svojim novčanim dužnostima prema Sjevernoj Americi. I Sjeverna Amerika nije mogla dalje da svoje proizvode plasira u južnoj, te je morala ograničiti svoju industrijsku produkciju — zatvoriti mnoge tvornice. Jednako je Engleska uložila silne svote u Njemačku i Austriju, da ih politički orijentira prema sebi. — Poznato je i to, da je Italija iz rivaliteta prema Francuskoj ulagala svoje novce u engleske funte i njima pokrivala dio svoje zlatne stope. Sada je funta spala oko trećine, pa je to jak udarac za službenu i neslužbenu Italiju. To je i uzrok, da je lira spala od 2.95 na 2.85 dinara. Njemačka i Austrija dobile su francuski zajam. Uopće je francuski franak prouzrokovao novu političku orijentaciju u svoj Evropi.

Hiperprodukcija industrijskih i agrarnih proizvoda. Ford je n. pr. upro sve sile, da bi svaki građanin sjeverne Amerike dobio auto uz vrlo sniženu cijenu. A sada? Bezbroy auta leži u njegovoj tvornici i uzalud čeka na kupca. Nije bolje ni s drugim granama industrijskih proizvoda. Nema više ekvilibrija između produkcije i potrošnje. A radnik? Mašina ga je istisnula iz svih polja; čovjek je, rekao bih postao suvišnim bićem. Tako je u Njemačkoj g. 1921. bilo 1,200.000 rudara, danas ih ima jedva polovicu. Eto u 10 se godina snizio broj rudara za 700.000; mašina ih je istisnula s posla. Ta već lani je produkcija sa strojevima iznosila 83 po sto od cjelokupne rudarske produkcije. —

Nije bolje ni kod agrarne privrede. U Sjedinjenim Državama se broj traktora potrostručio od g. 1920. do 1929. od 246.000 na 853.000. K tome se na svjetskom tržištu pojavile novi opasni konkurenti: Nova Zelandija, Argentina i Australija, koje prije rata nijesu izvozile. U Argentini je površina žitarica od rata povećana za 65 %. U Kanadi za za 115 %, u Australiji za 72 %. A ipak u Belgiji, Francuskoj, Njemačkoj, Engleskoj potrošnja žita opada. Na newyorkskom tržištu šećeru je cijena pala za 100% u g. 1930 prema onoj u g. 1913. Obradna površina vinogradima je bila u g. 1913.: 6,500.000 ha, u g. 1929.: 17 milijuna ha. Ogromna razlika! Slično je kod kave, pa su u Americi spalili dio žitarica i kave, da im cijena ne bi još više pala. Proizvodni troškovi su znatno porasli, a prodajne cijene eto pale.

Karteli i trustovi. Uzmimo kao primjer kartelirane mlinove. Prije smo jeli kruh po 3 din., za koji danas plaćamo 3.50 din. Kako to? Kartelirani mlinovi kupe kod seljaka jeftinije pšenicu, nego li su to činili, dok nijesu bili kartelirani. K tome skuplje prodaju brašno nego prije. Jednom riječju imaju veću dobit. Kartelirani mlinovi u svijetu određuju cijene pšenici i kruhu; imaju to kao monopol, gdje država nije segnula i odredila cijene. Dakako da akcioneri pri tome dobivaju visoke kamate na uloženi kapital i mnoge sinekure. I ti su se karteli kao i trustovi pojavi-

li poslije rata u još jačoj mjeri, nego li je to bilo prije rata. Sve ih vrsti industrije dobro poznaju.

Jednako su se i banke povezale radi svojih interesnih sfera. Burze su pokazale u zadnje doba, da su mnogi špekulanti besavjesno trgovali s devizama. Skakale su gore i dolje prema izvještačenim potrebama. Tko tu plaća i strada? Mirni građanin, a i čitave države. Njemačka, Engleska i druge države su tek zadnjih mjeseci izdale stroge mjere protiv ovih zloraba.

Nepouzdanje naroda. Čim se Njemačka počela tuziti, da će je reparacije i ratne obveze zadušiti, odmah su ljudi počeli sumnjati u njemačku valutu. Posljedica je toga bila, da su počeli prenositi iz Njemačke svoje kapitale i prodavati njemačke dionice i uopće vrijednosne papire. Domala se i vanjske države nađoše prisiljenima, da otkazu svoje kredite. To je prouzrokovalo navalu na banke i ulagači zatražiše svoj novac. Banke su odmah zaustavile nove kredite i stare zatražile natrag. Mnogi su trgovci pali pod stečaj, a tvornice reducirale rad i broj zaposlenih. Kako je sva moderna privreda u svim svojim granama povezana, kriza jedne grane izazvala je analognu pojavu i kod druge. Države i narodi nemaju više pouzdanja jedni u druge. To je prava epidemija egoizma.

Najbolje nam to pokazuje, kako se evropski i drugi narodi odijeliše jedan od drugoga, što eno za ruskog dumpinga ne nađoše shodnim da se približe i poduzmu zajedničke mjere na obranu svojih proizvoda. Slično je bilo u Evropi svršetkom 16. i početkom 17. vijeka, kada je Papa uzalud pozivao evropske vladare na slogu i obranu protiv Turske provale. Egoizam je prevladavao nad altruizmom.

Još bi se moglo navesti i drugih pojava i uzroka sadašnje krize, no to bi nas daleko odvelo. Čovječanstvu se sada dogodilo ono, što i bolesnom organizmu. Netom ga jedna bolest oslabi, odmah se pojavi više bolesti.

II. LIJEKOVI.

Ekonomski odbor Društva naroda u svojoj spomenici koja je sastavljena na temelju ankete vještaka svih većih zemalja navodi ove uzroke sadašnje agrarne krize i svjetuje, da države uvedu ove reforme:

1. Potrošnja će biti veća, ako *kvalitet* agrarnih proizvoda bude bolji.
2. *Smanjenje proizvodnje*. U Sjed. Državama je poradi propagande već ove godine smanjena zasijana površina za 5 do 6 %. Smanjiti bi se morala i kultura vina.
3. Valja provesti *organizovanje tržišta i cijena*. Tu moraju države posredovati. Osobito je nužna međunarodna organizacija za izvoz cerealijsa pomoću narodnih organizacija.
4. Trebalo bi kratkoročne kredite s velikim kamatima pretvoriti u dugoročne s malim kamatima. To je osobito važno za istočni dio Evrope. Tko da to

izvede? *Međunarodna banka za hipotekarni kredit.*

5. Valja uvesti *preferencijalni carinski sistem*. Po njemu dvije ili više država sklope među sobom trgovački ugovor tako, da su carine snižene za izvjesne količine agrarnih proizvoda. To ne isključuje veću i opću carinu za zemlje izvan kontinenta.

Ima stručnjaka, koji vele, da je današnja kriza nastala uslijed inflacije kredita. To je pretjerano, ako samo inflaciji pripišemo uzrok gospodarske krize. Mi smo već vidjeli, da imade i drugih uzroka. Nema sumnje da su banke davale, a poduzeća — bilo industrijska bilo agrarna uzimala — previše kredita, uzdajući se, da će proda rasti prema većoj proizvodnji. Državno je zakonodavstvo priječilo slobodu u konkurenciji i nabijanju cijena i time je zapriječilo da današnja kriza nije prije nadošla. Poslijeratne su okolnosti onemogućile daljno sprečavanje, otkrile su vrh potkožne rane i gnoj je sam od sebe počeo curiti.

Kako će se tu pomoći i opet dovesti bolesnika do zdravlja? Valja uvesti deflaciju. Tu ne može jedna država za sebe sama sebi pomoći. Požar je svjetski i sve države moraju sudjelovati u saniranju te pojave. Prvi su temelj položili njemački i francuski državnici, kada su prigodom Lavalova i Briandova posjeta u Berlinu stvorili ekonomski sporazum za te dvije države i pozvali i druge na sudjelovanje. Nema sumnje, da će pohod francuskih državnika u Sjevernu Ameriku učvrstiti i proširiti ovaj sporazum, koji će regulirati kredit i prodaju proizvoda. Time će se regulirati i opticaj kapitala iz jedne države u drugu.

U zadnje je doba na skupštini Saveza naroda u Genevi iznio talijanski delegat Grandi ideju o općem razoružanju. Mi smo gore vidjeli, kako narodi troše silne izdatke i k tome cvijet mladosti mora napustiti svoju privredu. Zašto? Jer se narodi drže stare poslovice: *Si vis pacem, para bellum*. — Ako želiš mir, spremaj se na rat. *Osservatore Romano* je 31. siječnja o. g. donio, što su sve zadnje pape uradile za svjetsku pacifikaciju i razoružanje, te ističe otvoreno: »Orkan se spustio nad zaraćene vojske. A ipak ovo poratno vrijeme nije ništa drugo, nego oboružani mir, koji nas je doveo do rata.« Tu valja postaviti za novu lozinku: *Si vis pacem, ama justitiam*. — Ako želiš mir, ljubi pravednost. Pravednost je temelj mira u državi i izvan nje. Ne veli uzalud Božja riječ: »Pravednost diže narod.«²

I *Savez naroda* to želi već u svom prvom članku:

»Sve države mogu postati članovi Saveza, pretpostavljajući da prihvaćaju odredbe Saveza glede vojske i svog naoružavanja na kopnu, moru i u zraku.« U drugom članku čitamo: »Članovi Saveza uviđaju, da je za održanje mira nužno, te se na najmanje svedu narodna naoružanja. To je spojivo s narodnom sigurnošću i daje se provesti uz međunarodne dužnosti, koje su nastale zajednič-

² Proverb. 14, 34.

kim utanačenjem. Savez će spremati planove za razoružanje, i pri tome će uvažiti geografski položaj i osobite okolnosti. Razne će vlade proučiti te planove i o njima odučiti. Planove će se pregledati i koliko je potrebno popraviti barem svake desete godine. Pojedine vlade ne smiju prekoračiti te granice, ako Savez na to ne pristane. Članovi Saveza imaju teških prigovora protiv privatnog praviljenja municije. Članovi se Saveza obvezuju, da će otvoreno i potpuno saopćiti jedan drugome o stanju svoga naoružanja, o programu vojske, brodogradnje, zračne flote i o svojoj ratnoj industriji.« Članak 9. veli: »Ustanovit će se stalna komisija, koja će Savez izvješćivati o izvršenju članka 1. i 8. i uopće o pitanjima vojske, brodogradnje i zračne flote.«

Početak je oktobra ove godine u Bukareštu vijećala međunarodna komisija ovoga Saveza i naznačila je mjere, kako da se što prije dođe do općeg razoružanja. Briand je doduše još ove godine više puta naglasio, da je potrebno prije provesti mjere sigurnosti, a onda istom razoružanje. Ipak je u krilu Saveza prevladalo uvjerenje, da će se sigurnost postići upravo pomoću razoružanja. I Henderson je već 10. II. 1931. kazao ispred Engleske: »Svatko znade, da smo mi kao i svaki član Saveza naroda obvezani na razoružanje zakonom i čašću. K tome moramo i na to misliti, da je ugovor koji sadržaje ovu svečanu obvezu isti ugovor, po kome je provedeno razoružanje drugih naroda. Stoga mi svi znademo da sadašnji položaj nije definitivni.« Sličnu je izjavu dao u belgijskoj komori socijalistički vođa Vandervelde 5. III. 1931., kada je govorio o budućoj konferenciji razoružanja god. 1932.

To se podudara s onim, što je već Leon XIII. 20. 6. 1894. pisao knezovima i narodima:

»Svojim očima gledamo, kakav je položaj Europe. Već od mnogo godina imamo od mira samo sjenu. Nestalo je međusobnog povjerenja, i svi su gotovo narodi zaposleni u natjecanju, da se spremi na rat. Neiskusnu se mladež tura u pogibelji vojničkog života, gdje im tali savjet roditelja i njihov ugled. U cvjetu mladosti poziva se pod oružje omladinu s polja, od spasonosnih nauka, iz trgovine i obrta. Stoga je i državna kasa iscrpljena zbog silnih izdataka, pa bogatstvo zemalja propada. Već smo tako daleko došli, da je naoružani mir uopće postao nesnosnim. Zar je takav položaj ljudskog društva nešto naravno? A ipak se toga ne možemo riješiti i doći do istinitoga mira osim po milosti Isusa Krista.«

Isto je stanovište taj Papa naglasio u alokuciji 11. 2. 1899. i 11. IV. 1900. pozdravio pokušaj razoružanja. I Benedikt XV. je 23. V. 1920. u enciklici *Pacem Dei munus* pozvao narode, neka umanje teret naoružavanja. Taj je Papa za rata svima 1. VIII. 1917. stavio pred oči koristi i uvjete mira i kazao je: »Na mjesto materijalne sile oružja neka nastupi moralna moć prava. Stoga neka se provede pravedan sporazum svih o istodobnom i međusobnom razoružanju.« I Pijo XI. je upravio ovu riječ svim narodima: »Ne smijemo zaboraviti, da najbolje jamstvo za sigurnost pruža ne šuma bajuneta, nego pouzdanje i prijateljstvo na svim stranama.« Slično je naglasio lani o Božiću.

² Acta S. Sedis, 1922, str. 218.

III. GLAVNI UZROK I GLAVNI LIJEK.

Naveli smo eto više uzroka današnje krize. Razni liječnici podaju veću važnost ovome ili onome uzroku; neki čak misle, da glavni uzrok tolike krize leži u tome, što je rat uništio 224 milijarde dinara vrijednosti, a to da je izazvalo dezekvilibrij. Sigurno to nije malenkost, ali je čovječanstvo toliko bogato, da bi i to poboljšalo. Kada bi to bio glavni uzrok, onda bi se sadašnja kriza bila pojavila odmah iza rata. K tome te uništene milijarde najviše otpadaju na Francusku, a ona najmanje osjeća svjetsku krizu.

U nečemu drugom leži glavni uzrok, a prate ga neuposlenost i hiperprodukcija i tolike druge socijalne nevolje. Koji je to uzrok?

Prije nego li na to odgovorim, neka mi bude dozvoljena mala digresija. Pomislimo na ovo: Pred nama je grad od 50.000 ljudi. Tu imade 5.000 trgovaca. Iza 10 g. rada mnogi trgovci prestadoše trgovati, drugi životare i samo 5 njih pliva u zlatnom novcu. Umne sposobnosti, konjektуре i razne prilike obogaću ovu petoricu. Ta petorica rade svojim beskamatnim novcem, drugi trgovci moraju uzajmiti kod banki uz visoke kamate, pa prvi mogu vazda stvari prodavati i uz manju dobit, uz koju ovi drugi ne mogu.⁴ A konsumenti? Oni će dotle kupovati, dokle i sami budu imali novaca. No općina nikada ne će ubirati poreza od 5 trgovaca, koliko je ubirala od 5.000 njih. Zato će i općina manje trošiti, činovnicima eventualno smanjiti plaće. Jednom riječju bit će manje novca u prometu. Pet tisuća trgovaca, kada bi bili u sretnom položaju, više bi za se i za svoje obitelji trošili nego li pet trgovaca. Ako činovnici moraju stegnuti svoje potrebe, onda će manje kupovati i seljaci će morati smanjiti cijene svojim proizvodima, mnogi će radnici ostati neuposleni. Onda će dakako i ono pet bogatih trgovaca ukupno manje prodati nego li 5.000 trgovaca skupa, pa će se kazati da je uzrok hiperprodukcija robe glavni uzrok. U realnosti nije tako. Tu je glavni uzrok, što se novac (zlatno) sabrao u ruci nekolicine.

Ovo primijenimo na današnju krizu. Činjenica je, da je zlato (kao temelj novca) za rata iz Evrope prešlo u Ameriku, u koliko ga nije sabrala Francuska. I u Americi je to zlato dobila u ruke, ne masa, nego oligarhija novčanih magnata. Mislim, da je tu glavni uzrok.

Kako da se tome doskoči? Tu su dva puta otvorena. Smanjenjem vrijednosti novca u opticaju ili nametom lične dohodarine. Prvo su mnoge države već jednom bile provele, te ako bi opetovale, narodi bi izgubili pouzdanja u državnu mudrost i banke. Drušo je uveo Napoleon, pa je time i svoje političke protivnike pobijao. Teško je točno kazati, do koje se granice to smije provesti. I tu vrijedi kao o porezu: Svaki je građanin dužan nešto dopri-

⁴ Ovdje se prvi ne obogaću, kako bi htio Marx, zloporabom kapitalizma, t. j. otimljući dio zaslužbe radnika. Stoga pristaše Marksizma uzalud vide u današnjoj krizi potvrdu Marxovih proročanstava. Dr. Adžija neispravno tvrdi: »Predviđanje socijalističke nauke o uzrocima krize bila su točna i ispravna, radi toga će i predviđanja u posljedicama biti tačna.« (Socijalna Misao, 1931, br. 9, str. 118.)

nositi za uzdržavanje države. Naravno te žrtve mogu biti veće, kada bi inače u državi zavladao nered ili n. pr. komunistička tiranija. I sami bi novčani američki magnati morali, ex charitate barem, priskočiti u pomoć javnom poretku. Možda će američke države i time moći doskočiti, ako magnate prisili na beskamatni zajam u korist države.

Francuska je istina svojim novčanim zajmovima otrgla od Engleske i njezina utjecaja mnoge države. Taj utjecaj Francuska nije imala ni za Napoleona. Ona je taj položaj stekla, ne svjetskim ratom, nego što je znala svojim gospodarstvom (naročito, što franak nije visoko digla) izvoštiti u svijetu ugodan položaj, sačuvati zlato već prije rata stečeno i poslije rata lijepo ga povećati. No ona je pomoću zajmova Austriji, Engleskoj i drugima omogućila da ostane poredak. Amerika je svoj kontinent i sklop država za se, pa kada navede svoje novčane Krezuse, da pruže javnosti oveće svote, opet će se mašina lako kretati. Dokle? Tu je teško proricati. Vidi se iz svega, da današnji kapitalistički sistem nije kaos, kako tvrde socijalni demokrati, ali nije ni savršeni i dotjerani sistem, kome ne bi trebalo svaki vijek novih korektura. *H u m a n a s u n t t e m p o r a!*⁵ Nijedno čovječje djelo nije sasvim savršeno, ali nije ni nepopravljivo.

Iz ovoga se vidi, da je nagomilanje novca u ruci malog broja ljudi glavni uzrok današnje krize. Time nam mora biti i jasno, da je ovo pitanje na svom dnu skroz moralno pitanje. Bez etike ne da se ono riješiti. I tako mudrost filozofa, socijologa, statologa i mnogih predstavnika moderne kulture mora se pokloniti etici, ali ne polupoganskoj etici, nego kršćanskoj, kakovu zastupa sv. Toma Akvinski.

Države mogu za neko doba smanjiti nešto broj neuposlenih, zakonima popraviti loše strane kartela, burza i banki, promicati sredstva protiv hiperprodukcije, smanjiti državne dugove, ali nema temeljnog lijeka, dokle se ne riješi pitanje nagomilanja novca, i to na temelju kršćanskog morala. No i tu mora da priskoči pravednost u pomoć kršćanska ljubav. To je jednako važno pitanje, da država pusti slobodu kršćanskom karitativnom radu; dapače da taj rad i podupre.

IV. IPAK OPTIMIZAM.

Istina uzroci su ove svjetske krize općeniti, svjetski, pa i lijekovi moraju biti takovi. Kako kod svjetske epidemije treba da sudjeluje čitavo čovječanstvo, tako je i sada. Malo bi kome koristilo, ako bi samo ova ili ona država nastupila u borbu protiv suvremene krize. Narodi se moraju politički, gospodarski i karitativno približiti. Nužda ih na to sili. Narodi čute, da su otuđeni, te im falj ona zajednica, u kojoj su se u srednjem vijeku osjećali kao

⁵ Job. 10, 5.

»sinovi kršćanske obitelji«. To im eto ne može dati ni Savez naroda ni haško sudište. Božja je Providnost nekoć dopustila, da se ljudi upravo kod zidanja kule babilonske nijesu više razumjeli, jer su onim htjeli postaviti drugi ugaoni kamen mjesto Boga u svojoj zajednici. Tako je i sada. Savez je naroda lijepa stvar, ali bez Božjeg blagoslova ne može donijeti žuđenog ploda.

Hoćemo li sada zdvajati? Nikada! Dva su tu razloga.

Predsjednik njem. kat. sastanka u Nürnbergu (28. kol. 1931.) J. Joos reče otvarajući kongres: »Nedavno se ministar jedne velike države (franc.) obratio misionarima: Dosada je politika našeg ministarstva gledala prema materijalizmu. To se slagalo s duhom vremena, ali je to i urodilo žalosnim posljedicama, propadanjem javnog i privatnog ćudoređa, komunizam je počeo cvjetati, a zadnjih godina je i anarhični duh podigao glavu. Odselce unaprijed moramo promijeniti svoj odgojni sustav. Stoga nam je u tu svrhu nužna suradnja vjerskih odgojitelja.« Ljudi eto počinju razmišljati i dolaze k razumu.

Drugi je dublji razlog našeg optimizma taj: Bog bdije nad narodima. Kada otac sina više niti kori niti šiba, a sin zlo čini, znak je, da je otac izgubio nadu u popravak svog sina. No o Bogu stoji: »Koga Bog voli, toga i kazni.«⁶ I psalmista veli Bogu: »Dobro mi je, što si me ponizio, da se naučim naredbama tvojim.« (ps. 118, 71.). A i Salamun nam jamči, da je Bog učinio sva živa bića na zemlji takovim, te mogu ozdraviti. *Sana biles fecit nationes.*⁷ Iz vječnosti je dobar Bog za nas i naše doba predvidio ovu tešku krizu, ali ne da nas uništi, nego da nas popravi. Kad bi nas htio uništiti, poslao bi epidemije ili potrese. Nemojmo dakle zdvajati. Može taj čas propasti ova ili ona politička kombinacija, ali kršćanski narodi ne, dokle se drže božanske vjere i ćudoređa. S lica zemlje može nestati neopoganske kulture, ali kršćanstvo će vazda živjeti, dokle bude svete Crkve. I Crkva će vazda opstojati, dokle bude i jedan čovjek na kori zemaljskoj. Dakle više optimizma, kršćanskog optimizma! »Recite onima, kojima se srce uplašilo: Ohrabrite se, ne bojte se!«⁸

Antun Alfirević D. I.

⁶ Žid. 12, 6.

⁷ Mudr. 1, 14.

⁸ Izaj. 35, 4.